„PATRIMONIUL UNIVERSAL. NATURA ȘI CULTURA PROTEJATE DE UNESCO. EUROPA CENTRALĂ ȘI DE NORD"

în versiunea editurii „Schei" – Brașov

Apariția în limba română a unui album destinat popularizării monumentelor și siturilor aflate sub protecție UNESCO în nordul și centrul Europei, precum și intenția editurii „Schei" – Brașov de a prezenta publicului cele mai importante monumente din patrimoniul universal, ar trebui să conducă la o apreciere pozitivă. Aceasta, pentru că este de presupus că un asemenea demers aduce în atenția unor categorii largi de cititori diferite aspecte ale preocupărilor de protejare a patrimoniului construit, alături de informații asupra celor mai importante valori aparținând acestuia.

Volumul dedicat Europei centrale și de nord se rezumă la prezentarea unor monumente și situri istorice sau naturale aflate în evidența UNESCO, din Scandinavia, Danemarca, Olanda, Germania, Elveția, Republica Cehă, Polonia și Lituania. Versiunea în limba română este o traducere a lucrării apărute sub patronaj UNESCO în 1997 la Barcelona, Stuttgart și Paris, rezultat al colaborării mai multor autori și agenții fotografice. Albumul cuprinde referiri istorice și descrieri cu scop de popularizare, însoțite de imagini ce marchează varietatea categoriilor de monumente din patrimoniul universal.

Sunt incluse aici centre istorice din Rauma, Lübeck, Quedlinburg, Bamberg, Berna, Praga, Telč, Varșovia, Cracovia, Zamosc și Vilnius. Patrimoniul industrial este reprezentat în Norvegia prin orașul și minele din Roros, în Suedia prin oțelăriile din Engesberg, iar în Germania prin mina din Ramelsberg și oțelăriile din Völklingen. Situri arheologice și naturale consemnează desene rupestre în Norvegia la Alta, în Suedia la Tanum, tumuli și pietre runice în Danemarca, o peșteră fosiliferă la Messel în Germania sau un parc național, rezervație naturală între Polonia și Bielorusia. Monumentele de referință pentru arhitectura europeană din zonele luate în discuție cuprind în principal construcții fortificate, biserici și castele din diferite epoci, de la perioada romană până în secolul XX. Porta Nigra din Trier, Sf. Mihail din Hildesheim, catedralele din Speyer și Aachen, reședințele din Würzburg și Potsdam, mănăstirea St. Gallen sunt doar câteva dintre cele mai cunoscute. Prezentarea variată datorită numărului mare de autori rămâne totuși inegală, textele referitoare la zonele istorice din ținuturile nordice insistând mai mult pe date istorice decât pe sublinierea caracteristicilor nucleelor urbane sau monumentelor descrise, în vreme ce pentru centrele orașelor poloneze sau cehe, ori pentru monumentele germane, informația arhitectural-urbanistică apare mai bine sintetizată.

Versiunea în limba română a lucrării se bucură de o ținută grafică deosebită, datorată „DS Druck und Verlag Service GmbH – Stuttgart", cu care a colaborat editura „Schei – Brașov". Cum lucrarea nu se rezumă la un album de artă fotografică, iar ilustrația este însoțită de text, trebuie subliniat că, indiferent de intenția autorilor, informația scrisă este puternic afectată de calitatea traducerii, care face ca acest album cu pretenții de „atlas" să nu atingă nici măcar nivelul uzualelor ghiduri turistice. Vizibil preluată din varianta germană a cărții, versiunea în limba română suferă din pricina unor inabilități ce puteau fi ușor evitate dacă editura apela la o consultanță de specialitate, sau dacă beneficia de experiența unui traducător profesionist. Pe de altă parte, greșeli de ortografie, datorate în cel mai fericit caz neatenției, compromit la rândul lor ținuta volumului.

Este greu de imaginat că directorul Centrului Patrimoniului UNESCO, în cuvântul său introductiv, ar fi apreciat catedrala din Speyer drept „monument al goticului german", sau că ar fi estimat la patru secole diferența dintre anii 1050 și 1763, date de construcție a unor biserici de lemn scandinave (p. 5). Cu prima pagină a albumului se insinuează astfel îndoiala asupra corectitudinii datelor prezentate. Inconsecvențe în transcrierea numelor de localități trădează o superficialitate ce accentuează aceeași îndoială: Potsdam – Posdam (p. 5;106), Goslar – Golsar (p. 134–135), Quedlinburg-Quedlimburg (p. 140), Banverg – Bamberg (p. 170), Sacvitale pentru Sanvitale (p. 118) etc. Pe lângă acestea, unele traduceri din limba germană, făcute doar pe jumătate, generează chiar situații hilare. De pildă, în Lübeck apare „Marea Grubă a lui Peter" (p. 136), iar la Potsdam, la Sanssouci, fațada sudică are destinția de „Winzerrhaus" (p. 108). Traducerea stângace prin „castel al plăcerilor" (p. 107) sau „casă a plăcerilor" (p. 128) a termenului german „Lustschloss", ce desemnează o reședință de vară, nu constituie un caz mai fericit. În alte situații cuvântul este păstrat în limba germană, ignorându-se existența lui în română. Prusia apare ca Preussen (p. 136), Bavaria ca Bayern (p. 121), edictul lui Constantin este plasat la Mailand, denumirea germană pentru Milano (p. 152), Marea Nordului apare ca Nordsee (p. 162), Sf. Bernard, fondatorul abației de la Clairvaux e transcris „Bernhard von Clairvaux" (p. 202).

Dar dacă asemenea formule nu alterează sensul frazei, păstrându-l în limitele inteligibilului, cartea mai oferă și o variată gamă de inovații rezultate din evitarea cu grijă a termenilor de specialitate precum transept, absidă, naos, cristelniță etc., intrați de altfel în limbajul uzual și înlocuirea lor prin cuvinte nepotrivite sensului în care sunt folosite. Se ajunge în felul acesta la descrieri a căror fantezie frizează comicul și acordă astfel cărții o șansă de lectură în registru umoristic, fie își pierd cu totul înțelesul. Iată câteva exemple:

La catedrala din Speyer apare o „centură absidială cu funție de strană a bisericii" (p. 198). Tot aici „cele mai dificile au fost lucrările de restaurație a interioarelor catedralei" (p. 199). La castelul din Quedlinburg se vorbește despre nișe „cu funcțiunea de luminofor" (p. 142). La biserica episoidală din Urnes – Norvegia descrierea se referă la „elementele de

curbură sub formă de şisturi ale şindrilelor" (p. 24). Referitor la biserica Maica Domnului din Trier se spune: „Această biserică reprezintă un exemplu al goticului care are centrul de greutate al ansamblului dispus pe axa de simetrie" (p. 153). La mănăstirea Maulbronn, între diferitele spaţii apare „un habitat de primire" despărţit de bibliotecă şi „incinta servind drept hol al aripii de sud a intrării sub formă de cruce" (p. 202). Dar fantezia descrierilor culminează aici cu imaginea bisericii, la care „tavanul drept, în care sunt implementate şi traversele, din anul 1178, a fost înlocuit, în anul 1424, cu o reţea de arcade" (p. 203). Cum se face „implementarea" şi ce sunt traversele este mai greu de răspuns, mai cu seamă că traverse apar şi la Bamberg unde în raport cu şirul acestora se află amplasată biserica Sf. Iacob (p. 182).

Cu totul profane în domeniul de care se ocupă volumul apar şi formulări ce transformă scrinurile în „obiecte de tâmplărie" (p. 118), sau plasează o „vană de botez" la „intrarea în strană" în catedrala din Roskilde – Danemarca (p. 83). Dar strana şi incinta sunt doi termeni foarte des folosiţi şi cu cele mai neaşteptate şi eronate înţelesuri. Astfel strana este în mod curent folosită în text fie cu înţeles de absidă a altarului, fie cu sens de cor, iar termenul de incintă este utilizat pentru a numi naosul, uneori transeptul, care apare ca „incintă transversală", sau chiar casa scării sub formula „incintă a treptelor".

Această adevărată revoluţie în limbajul arhitectural conduce la descrieri uluitoare şi de neînţeles: Biserica din Wies apare astfel compusă dintr-o „primă incintă, sub formă de semicerc" şi din „sala mireană, (laică)", iar „strana şi altarul înalt abundă în decoraţii încasetate" (p. 209). La Zelená Hora, capela Sf. Ioan Nepomuk este prezentată „sub forma unei stele cu cinci încăperi eliptice, situate între zece coame de zid proeminent" (p. 254).

Folosiri greşite sau pleonastice ale unor termeni recurg la „stucaturi în relief" (p. 142), „sculpturi în relief" (p. 22), „calotă boltită" (p. 304).

Se mai vorbeşte despre „tehnica construcţiei în ţiglă" (p. 53), „podirea interioarelor de fundaţii" (p. 92), „construcţia unui palatinat" la Goslar (p. 130), sau „frumuseţea acerbă"a bisericii din această localitate (p. 134). Erorile de utilizare a terminologiei specifice culminează cu plasarea în centrul oraşului Berna a kilometri de „pergole de o parte şi de alta a străzilor" (p. 217). „Pergola" este prezentă şi la casele gotice din Praga (p. 242), sau în centrul oraşului Telč (p. 262). Din fericire, includerea în text a unei descrieri din secolul al XV-lea a unor asemenea străzi în Berna, dă imaginea clară a porticelor, transformate de inventivitatea traducătorului în pergole. Nu mai puţin stupefiantă este şi informaţia ce plasează sub conducerea lui Ian Hus „răscoala husarilor" (p. 242). Repetarea husarilor de 3 ori în acelaşi context exclude orice eroare din neatenţie şi deplasează registrul comic la limita penibilului.

Dar în afara unor greşeli ce ţin de folosirea cuvintelor, mai apar în text contradicţii la nivelul conţinutului, ce coboară la rândul lor calitatea şi aşa discutabilă a scrierii. Legat de fundarea mănăstirii Altenmünster din Lorch, în secolul VIII, este amintit episcopul Chrodegang din Metz aparţinând ordinului franciscan (p. 162). Cum putea fi acesta franciscan cu 5 secole înainte de înfiinţarea ordinului, rămâne o enigmă. Despre oraşul Quedlinburg se menţionează o atestare istorică „începând cu secolul XII", apoi existenţa unei aşezări de comercianţi în 1038 şi „prima atestare istorică a oraşului"în 1222 (p. 141). În Olanda, Schokland apare „prin anul 1400" ca o aşezare cu multe case părăsite datorită avansului mării. Drept urmare, „atât Schokland, cât şi aşezarea învecinată, Urk, au devenit, prin secolul al XIII-lea o insulă" (p. 86). Din păcate, exemplele sunt departe de a fi epuizate. Cu regret trebuie amintit că pentru cititorul mai puţin avizat există riscul de a-şi însuşi informaţii greşite.

Cum editura îşi propune să publice în anul 1998 şi monumentele din patrimoniul universal al Europei de sud şi sud-est, este de dorit ca mănăstirile Moldovei, Veneţia sau oraşele Spaniei să scape totuşi de mutilările prezente în acest volum şi o eventuală nouă lucrare să fie tratată cu seriozitate şi profesionalism. Astfel, este păcat de „tinereţea" editurii „Schei" – Braşov, ce nu scuză diletantismul, de monumentele din patrimoniul UNESCO şi de timpul cititorilor.

Arh. LILIANA ROŞIU

http://patrimoniu.gov.ro